

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У ШКОЛАХ З НАВЧАННЯМ МОВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

Фідкевич О.Л., Курач Л.І.

Україна, м. Київ, Інститут педагогіки НАПН України

Сучасне світове суспільство потребує фахівців, які можуть комплексно застосовувати знання з різних наукових галузей, самостійно визначати цілі своєї діяльності та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі. Ці тенденції ураховано і в Концепції «Нова українська школа», у якій відзначається невідповідність шкільної системи сучасним викликам, а саме: великий обсяг та застарілість знань, які одержують учні, слабка мотивація дітей до навчання, неефективна організація освітнього процесу.

Саме тому інтеграція змісту освіти, у тому числі і гуманітарної, стає одним із пріоритетних напрямків у розвитку сучасної української школи у контексті її модернізації.

Вирішення цього питання потребує не тільки теоретичного осмислення, розробки методологічних принципів інтеграції у філологічній галузі шкільної освіти, а й практичної реалізації у вигляді сучасних мовно-літературних інтегрованих курсів, інтегрованих підручників, розроблених на засадах компетентісно орієнтованого навчання.

На сучасному етапі в Україні теоретичні основи інтеграції представлені у ґрунтовних наукових працях. Це дослідження, у яких репрезентовано методологічні основи інтеграції (А. Данилюк, С. Гончаренко, Ю. Мальований, О. Сергєєв), аналізується структура інтегрованих знань (Т. Усатенко, О. Джулик, Є. Яворський); пропонуються шляхи реалізації предметної інтеграції в навчальному процесі (Г.Лещенко, І. Стиркіна, Я. Собко, Є. Романенко); розглядається взаємозв'язок інтеграції та диференціації (Н. Костюк, О.

Ляшенко, В. Моштук, Г.Семенюк); розкриваються психологічні аспекти інтеграції, її виховний потенціал (Т. Яценко, М.Іванчук); розробляється новий напрям у дидактиці – інтегрологія (І. Козловська).

Проте інтеграція як важливий принцип реалізації компетентісно орієнтованого навчання, зокрема, інтеграція мовного і літературного курсів потребує нового осмислення та ефективного практичного втілення.

За думкою багатьох вчених-методистів, саме предметна інтеграція є ефективним засобом трансформації сучасного освітнього простору, а перспективною формою інтеграції знань можуть виступати « інтегративні курси на основі злиття кількох навчальних предметів.

Сьогодні в школах України проходять апробацію інтегровані курси, у яких компонентами інтеграції виступають соціогуманітарні знання. Серед них і новий курс «Російська мова і література. Інтегрований курс. Рівень стандарту.» (10-11 класи), Автори: Л.Курач, В. Снегірьова, О.Фідкевич . Розроблено також методичні рекомендації, календарне планування та підручники до нового курсу.

Інтеграційний підхід до навчання мови та літератури, за думкою розробників програми, створюватиме нові умови діяльності учнів, надаючи можливості для їх самовираження, творчості. дозволить створити в учнів цілісне уявлення про світ; про навчальні курси як взаємозалежні елементи системи шкільної освіти.

До створення програми було залучено досвід зарубіжних країн (Польщі, Італії, Фінляндії). Проте було вирішено реалізувати ті цілі, які важливі саме для українського освітнього простору. Для авторів програми було важливим представити системно-структурну мовно-літературну інтеграцію на тематичному, понятійно-термінологічному та діяльнісному рівнях. При цьому важливою умовою було збереження індивідуальних властивостей мови і літератури і як засобів пізнання, і як навчальних курсів.

Головною особливістю нового інтегрованого курсу є його **комунікативна практична спрямованість**. Формування комунікативної

компетентності в контексті цієї програми передбачає вдосконалення володіння всіма видами мовленнєвої діяльності, цілеспрямоване формування культури усного та писемного мовлення, умінь використовувати мовні засоби в залежності від функціонального різновиду мови, готовність до співпраці і ефективної комунікативної взаємодії в різних ситуаціях, що відповідають досвіду, інтересам і психолого-віковим особливостям учнів старшої школи; розвиток умінь будувати свою промову відповідно до конкретної мовленнєвої ситуації, визначати мету спілкування, враховувати тип і наміри адресату мовлення, вибирати ефективні моделі спілкування, оцінювати власне мовлення і бути готовим до його осмисленої корекції.

У інтегрованому курсі принцип текстоцентризму є чільним, тому тексти, підібрані для аудіювання / читання авторами курсу, повинні бути основою для організації значної частини роботи на уроці. Для аудіювання і читання автори програми пропонують використовувати тексти, що належать до різних родів літератури, жанрів; типів і стилів мовлення; тексти, що містять монологічне і діалогічне мовлення. Ступінь складності текстів має відповідати запланованій навчальній задачі і рівню реальної підготовки учнів, а відбір текстів здійснюватися з урахуванням змісту роботи по всіх лініях програми.

Робота з реалізації мовленнєвої лінії програми здійснюється за кількома напрямками, головними з яких є читання і аналіз текстів, розгляд художньо-мовних засобів, різноманітні види роботи з текстом в усній і письмовій формах, самовираження і літературна творчість учнів, публічне мовлення. Така систематична робота долучає учнів до літератури як виду мистецтва і в той же час розвиває, збагачує мовлення учнів, дозволяє їм усвідомити творчу індивідуальність письменника, збагнути таємниці його майстерності.

Пріоритетним видом роботи в контексті інтегрованого курсу є комплексний філологічний аналіз художніх і публіцистичних текстів, який передбачає, як аналіз ідейно-образного, морального змісту, композиції, характеристики персонажів, осмислення образу автора, так і його художньої форми, індивідуального стилю письменника, мовних засобів його вираження.

Аналіз літературних текстів, систематичний розгляд їх зображально-виражальних засобів, поєднується з роботою зі збагачення, вдосконалення мовлення учнів і передбачає обговорення прослуханого / прочитаного в ході діалогів, складання монологічних висловлювань учнів, підготовки розгорнутих відповідей, есе.

Зміст літературної лінії як інтегрованого компонента реалізується як в процесі роботи з текстами різних літературних жанрів, які обирає вчитель, пропонують автори підручника, так і в процесі комплексного вивчення творів літератури, представлених у програмі. Для їх читання та аналізу плануються окремі години. На таких уроках повинна проводитися і робота з додатковою інформацією (аналіз біографічних відомостей і світогляду письменника), приналежність до певного літературного напрямку, роду, жанру, особливості тематики і проблематики, основного пафосу і художньо-естетичної своєрідності. Однак головним пріоритетом в цій роботі повинні бути рефлексія учнів на проблеми, що розглядаються у творі, вміння оцінити їх, висловити свою позицію в усній і письмовій формі.

Інтеграція навчального матеріалу є, беззаперечно, тенденцією, яка характеризує світовий навчальний процес і починає набувати системного практичного втілення в український освітній процес у вигляді нових інтегрованих курсів.

Програма «Російська мова і література. Інтегрований курс. 10-11 класи» є першою інтегрованою програмою для шкіл з навчанням мовами нацменшин. На погляд авторів програми, вона може стати методологічним підґрунтям для створення інших мовно-літературних курсів.

Вважаємо, що новий курс буде сприятиме усуненню інформаційної перевантаженості процесу навчання, поліпшенню пізнавальної діяльності учнів, підвищенню системності знань; забезпечить активне створення асоціативних систем та образів, засвоєння універсальних прийомів сучасного сприйняття та обробки інформації, що буде сприяти підвищенню якості та системності знань, їх раціональному використанню.

Подальшим важливим етапом у процесі впровадження цього інтегрованого курсу стане дослідження його ефективності у процесі формування основних компетентностей учнів, апробація інтегрованих підручників, пошук сучасних форм роботи, які забезпечуватимуть високу мотивацію учнів і очікувані результати навчання за цією програмою.

Література:

1. Козловська І. М. Дидактична інтегродологія: теорія та практичне застосування у професійно-технічній школі / І. М. Козловська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2011. — № 27. — С. 557-564.
2. Курач Л. І., Фідкевич О. Л., Снегірьова, В. В. Програма інтегрованого курсу «Російська мова та література» для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою (рівень стандарту) / Л. І. Курач, О. Л. Фідкевич, В. В. Снегірьова // Всесвітня література в сучасній школі. — 2018. — № 7. — С. 24-33.
3. Нічишина В. Про науково-теоретичні засади підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів на основі інтегративного підходу / В. Нічишина // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Педагогічні науки. — 2014. — Вип. 134. — С. 178-182.
4. Снегірьова В. В., Фідкевич О. Л., Курач Л. І. *Методичні рекомендації до інтегрованого курсу «Російська мова та література» (10 - 11 класи)* / В. В. Снегірьова, О. Л. Фідкевич, Л. І. Курач // Всесвітня література в сучасній школі. – 2018. — № 7. — С. 34-40.
5. Фідкевич О. Л. Інтегрований підхід до навчання мов і літератур національних меншин у підручнику «Російська мова і література» для 10 –11 класів / О. Л. Фідкевич // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2018 рік. – К.: Педагогічна думка. – С. 125 - 126.
6. Фідкевич О. Л., Снегірьова В. В., Курач Л. І. Календарне планування уроків з інтегрованого курсу «Російська мова та література», 10 клас / О. Л. Фідкевич, В. В. Снегірьова, Л. І. Курач // Всесвітня література в сучасній школі. – 2018. — № 7. — С.41-44.